

Ədəbi İncilər

Dədə Qorqud

Ədəbi-bədii, ictimai-publisistik jurnal
№ 11 yanvar-fevral-mart 2026

XALİDƏ NURAY

XALİDƏ NURAYIN ŞAİR VƏ PUBLİSİST KİMİ FƏALİYYƏTİ

Giriş

"Xəyalların göz yaşı" (2018), "Ruhum sızlayır" (2019), "Zərif sətirlər", "Vərəqlərin günahı" (2022) kimi şeirlər toplularının müəllifi olan Xalidə Nuray (Xalidə Qələndər qızı İsmayilova, 1962) ilk növbədə, Azərbaycan ədəbiyyatında bir şair kimi inzasını tanıtmışdır. "Azad qələm" (2018-2022) qəzetinin, "Turan" və "Buta" ədəbi məcmuələrinin redaktoru kimi fəaliyyət göstərmiş Xalidə Nuray 2023-cü ildə ilk nömrəsini arsaya gətirdiyi "Ədəbi incilər" məcmuəsi ilə imzasını həm də mətbuat tarixinə həkk etdirdi. Xalidə Nurayın bədii yaradıcılığı haqqında isə "Taleyim rəngi" (2022) kitabı işıq üzü görmüşdür.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlar Birliyinin, İraq Türkmen Ədəbiyyatçı və Yazarlar Birliyinin, Orta Asiya Yeni Avaz Tarixçilər və Yazarlar Birliyinin üzvlü olan Xalidə Nuray Azərbaycan ictimaiyyətində baş verən, qarşılaşdığı problemlərə bir qadın, bir ana kimi, həm də bir ziyalı kimi münasibət bildirməkdədir.

"Turan Birliyi" medalı mükafatçısı Xalidə Nurayın istər heca vəznində, istərsə də sərbəst şeir şəklində olan poetik nümunələri həm janr, həm problematika, həm obrazlar baxımından rəngarəng olduğu kimi, bədii dil baxımından da zəngindir.

Poetik nümunələrinin problematikası

Şairin Vətəni sevməyə və sevdirməyə qadir olan poetik nümunələrinin problematikasının "Dünya-vətən-insan" triadası şəklində olması akademik İsa Həbibbəyli tərəfindən vurğulanmışdır. Həqiqətən də, Xalidə Nurayın bu triada içərisində qələmə aldığı poetik nümunələr mövzu baxımından rəngarəng və dolğundur. Onun şeirləri yalnız bir qadının, bir ananın keçirdiyi hiss və sevincləri deyil, həm də Azərbaycan xalqının tarixi yaddaşına həkk olunmuş Vətənin əzəməti, doğma Vətəni uğrunda canını qurban vermiş şəhidlərimizi tərənnüm edən, Birinci Qarabağ müharibəsini, Aprel döyüşlərini və Vətən müharibəsini, zəfər, qələbiyyət təntənəsini əks etdirən poetik nümunələri diqqətimizi cəlb edir.

Xalidə Nurayın poetik yaradıcılığından bəhs edərkən, qeyd etmişdim ki, şairin vətənpərvərlik ruhlı şeirləri konkret şəkildə Vətən fədaisi olmasını təbliğ edir. Müəllif poetik nümunələri ilə bir daha təsdiq edə bilər ki, Azərbaycan övladları Vətən yolunda canlarını fəda etmələrinə daim hazırdırlar. Vətən uğrunda canından keçmiş, onun azadlığı üçün mübarizə aparmış Vətən övladları xalqın qan yaddaşında əbədi yer tutmaqdadırlar.

Xalidə Nuray həm də nəğməkar şair kimi özünü tanıda bilmişdir. Onun qələmə aldığı şeirlərinə mahnılar bəstələnmişdir. Şairin "Ruhum sızlayır" şeiri "Gəl al bu kədərini alından məni" adı ilə mahnı kimi ictimaiyyətə təqdim edilməsi buna ayən sübutdur. Bu mahnıdakı

Qurdum ilmə-ilmə tıx sarayımı,

Uçurdum alimlə baxt sarayımı,

Susdura bilmədim eşq harayımı,

Gəl al bu dər-dərin alından məni... kimi mahnının nəqarətində insanın sevgi üçün keçirdiyi sarsıntılarla yanaşı, ağrı-acılar canlandırılır. Müəllif sevgi acısını dadmış insanların keçirdiyi hiss və həyəcanlarının poetik nümunələrinin problematikasında geniş yer alması ilə diqqətlərdən yayınmur.

Xalidə Nurayın bədii yaradıcılığının problematikasında ictimai-siyasi problemlər və əxlaq məsələləri ilə yanaşı Ana dilinə olan sevgi və ehtiramın tərənnümü aktualıq kəsb etməkdədir. Xalidə Nurayın poetik yaradıcılığının problematikasında Ana dilinə olan sevgi və ehtiramı akademik İsa Həbibbəyli tərəfindən şairin "Vərəqlərin günahı" şeirlər kitabında yazdığı "Vətənlə mən arasında" adlı ön söz də vurğulanır: "Şairin ana dilinə olan sevgisi, bu müqəddəsləyin tarixi köklərinə səyahət, daş yaddaşımızı mısra-mısra sahiblənmək, vətən yaddaşını təzələmək kimi missiyası gələcək nəsillə qədirləməyə şair etibarını, vətəndaş sədaqətini nümayiş etdirir. Ana dilinə poetik baxışları bu əbədi şərtlə mövzuya nə qədər ürəkdan və dərinlən bağlı olduğunu və mövzunu hansı bucaqdan mənalandırmaq istədiyini meydana qoyur..." Xalidə Nurayın "Ana dilim" şeirində

Qüdrətli Türk soyumuzun,

daş yaddaşı,

Turxləri silkələyən, nəvəsidi.

Xalidən nəsillərə miras qalan,

Qəhrəmanlıq salnaməsi,

Xalil Rza harayındım,

Qopub gələn hür səsid...

Həqiqəti, cəhəli, dəşə basan,

Mirzə Cəlil dühasının,

Fəth olunmaz zirvəsidi...

Ana dilim! – deyə haray çəkən Xalidə Nuray yalnız Ana dilimizin möhtəşəmliyini deyil, onun keçirdiyi yolu, dühələrinizin aparadığı mübarizələri göz önündə canlandırmağa nail olur. Müəllif bu şeirində xalqı birliyə, parçalanmış torpaqların bütövləşdirilməsinə çağırış etması ilə də diqqəti cəlb edir. Məsələn, şairin xalqı parçalamasını Təbrizin, Dərbəndin, Borçalının sinasında açıqlaması xalqımızın qan yaddaşının silinməməsinə əks etdirir.

Həsrat gözlü Təbrizimin can yarası...

Öz dilindən ayrı düşən Dərbəndimin,

Borçalımın. Ruhunun tək qayasıdı...

Yenilməyən bir qala tək Heydərbaba,

Xan Aracın Hicran adlı, ürək-yaxan nəvəsidi...

Ana dili.

Xalidə Nurayın "Sən gərəkən Azərbaycan" şeirində də bu məqam qəbardılır. Şairin konkret şəkildə Azərbaycan xalqının tarixi keçmişinə nəzər salması, bununla bərabər gələcəyə çağırışı, qan yaddaşının unudulmamasına səsləyişi yer tutur:

İnildəyən Qarabağım,

Dünya dilsə həsrət qalan Təbrizimdi,

Xanlığından, öz dinindən qoparılan

İravanım...

Soykətkünləndən ayrı düşən Zəngəzurum, Dərbəndimdidi.

Bu yuradı sağaltmağa,

Sən gərəkən!

Azərbaycan!

Şairin poetik nümunələrinin problematikasında Birinci Qarabağ müharibəsi dövründə qələmə aldığı şeirlərdə gələcəyə nikbin

Ümid, xalqın əldə edəcəyi zəfərə, qalib gələcəyimizə olan inam. Vətən müharibəsi dövründə qələmə alınmış poetik nümunələrdə isə artıq əldə edilmiş zəfərimiz, qalibiyyətimiz tərənnüm edilir.

Xalida Nurayın "Zəfər yazdın, şəhidim", "Qığılcımdan doğan alov", "Qalibiyyət günəşi", "Vətən mənə səsləyir" şeirlərində əldə edilmiş zəfərimiz, qalibiyyətimiz tərənnüm edilir. Məsələn, Xalida Nurayın "Qığılcımdan doğan alov" şeirində bu hissələrin tərənnümü edilməsinin şahidinə çevrilirlik:

*Susdurub düşməni haqq səsimizlə,
Günəş tək parlaqıb zülməti endik.
Zəfər məşəlini yandırmaq üçün,
Qığılcımdan doğan alovə döndük!*

Poetik nümunələrdə obrazlar

Xalida Nurayın poetik yaradıcılığında obrazlar müxtəlif olması ilə diqqəti cəlb edir. Güclü təxəyyül və təfəkkür qabiliyyətinə malik olan şairin "Şəhid Xocalım", "Xocalı soyqırımı" şeirlərində xalqımızın tarixi yaddaşında milli faciə kimi yer tutmuş Xocalının obrazı, "20 Yanvar şəhidləri" şeirində xalqın tarixi yaddaşına dönmüş Qanlı Yanvar faciəsinin şəhidlərinin, "Aprel şəhidləri" şeirində 2016-cı il dövlətlik Qarabağ müharibəsinin şəhidlərinin, "Zəfər yazdın, şəhidim" şeirində Vətən müharibəsinin şəhidlərinin, "Şəhid taleyim", "Yaşayarkən ölən qadın", "Utanan qadın", "Qadın göz-lərində" kimi şeirlərdə sevgiləri nakam qalmış qızların, gəlinlərin, qadınların, "Anamla üz-üzə", "Xatirə hurulğanında" və digər şeirlərində anaların ümumiləşdirilmiş yaddaşlanan poetik obrazları özünəməxsusluğu, dolğunluğu, səciyyəvi cizgiləri ilə seçilir.

Xalida Nuray "Anamla üz-üzə" şeirində müəllif məninin dili ilə anasızlığın sağalmaz bir dard olmasını qaharda bilir:

*Hər səhər səninlə durub üz-üzə,
Soyuq baxışında yaşa dönlürəm.
O cəmsiz rəsmimi başlı bağrımı,
Həsrətdən buzlamış dənə dönlürəm.*

Şair ana varlığının heç nə ilə əvəz olunmadığını, övladların anaların xəyalları ilə daim yaşamaqlarını poetik dillə təqdim etməyə nail olur:

*Mənə yola salır anamı duayla,
Səksizcə göz yaşa tükəli gətirəm.*

Xalida Nurayın "Xatirə hurulğanında" şeirində müəllifin anaya olan sevgisinin tərənnümü ilə yanaşı, ana boşluğunun yerini heç kəmin doldura bilməyəcəyi əksini tapır:

*Yenə qarışadım öznə günlərə,
Soyuda bilmirəm bu göynərtimi.
Anamın əliylə bişən çürəyin,
İçmə qurtum-qurtum çiçək atını.*

Şair öz anasının simasında oxucunun şüuruna təsir edə bilən qayğıkeş anaların ümumiləşdirilmiş obrazını yarada bilir:

*Anam oyanardı xoruz bənana,
Qıymazlı yuxudan oyatsın bizi.*

Şairin ana ilə bağlı, insan və zaman kontekstində təqdim edilən şeirlərində oxucu həm müəllifin, həm də anaların ümumiləşdirilmiş obrazı ilə üzləşir.

"Ədəbi incilər" dərgisinin təqdim olunmuş birinci və ikinci sayları haqqında

Xalida Nurayın ictimaiyyətə təqdim etdiyi "Ədəbi incilər" dərgisinin iki sayı işıq üzü görmüşdür. Jurnalın birinci sayının Heydər Əliyevin anadan olmasının, ikinci sayının isə Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaranmasının 100 illiyinə həsr edilməsi diqqətləri cəlb edir. "Ədəbi incilər" jurnalının həm Heydər Əliyev kimi tarixi şəxsiyyətin, həm də xalqımızın əzəli torpaqlarından olan Naxçıvan-da Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılmasının 100 illiklərinə həsr edilməsi xalqın qan yaddaşını, tarixi hadisələri unutmamaları, tarixi şəxsiyyətlərimizə dəyər vermələrini əks etdirir.

"Ədəbi incilər" jurnalının ilk sayının Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illik yubileyinə həsr edilməsi şairin həm Heydər Əli-

yevə olan rəğbətini, həm də xalqın tarixi yaddaşında müstəsna yer ala bilmiş bu parlaq tarixi simaya olan ehtiramının ifadəsidir. Jurnalın ilk nömrəsinin Heydər Əliyevə həsr edilməsi nəhəz xalqın qan yaddaşında əvəzsiz iz buraxmış, Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində özünəməxsus yeri olan tarixi şəxsiyyət haqqında qələmə alınan elmi yazılarda, bədii nümunələrdə dəhi liderə olan sevgi, ehtiram yer almırmışdır.

Xalida Nurayın ərsəyə gətirdiyi, təsisçisi və baş redaktoru olduğu "Ədəbi incilər" adlı jurnalın ikinci sayı Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaranmasının 100 illiyinə həsr edilməsi ilə diqqəti cəlb edir. Şairin

Naxçıvanım qeyrat qələm,

Doğma müqəddəs torpağım – deyə vurğuladığı mısra da xalqımızın əzəli torpağına sevgi və məhəbbətini izhar etməsinin şahidi olur. Xalida Nuray "Ədəbi incilər" dərgisinin ikinci sayını Naxçıvanı həsr etməsində qədim torpaqda Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaranmasının 100 illiyi ilə yanaşı bu mötəbər tarixin tərənnümü, həm də müəllifin hissələri ilə bağlı olması özünü göstərir:

Xalidəyəm, hər an sənin,

Səvgin ilə yaşayıram.

Səndən aldığımı qitirur,

Fəxrətlə dəsiyirəm – deyərək bu tarixi məkanlara olan sevgi və ehtiramını bədii yaradıcılığının əsas qayasına çevirməsinin də şahidi olur.

Xalida Nuray təsis etdiyi "Ədəbi incilər" adlı jurnalın nəşri ilə "Əkinçi" qəzetinin redaktoru və Azərbaycan milli mətbuatının banisi Həsən bəy Zərdəbinin, "Molla Nəsrəddin" ədəbi məktəbinin banisi və ideya rəhbəri Cəlil Məmmədquluzadə kimi tarixdə iz buraxmış ədiblərin xoş məmməli əməllərini davam etdirir.

Nəticə

Bədii yaradıcılığının milli kimlik mücadiləsini, soykəbə bağlılığının poetik istiqamətlərini müəyyənləşdirən lirik "mən" in üzləşdiyi mənzərələri oxucusuna olduğu kimi təqdim etməyə qadir olan şair, publisist Xalida Nuray bunu aşağıdakı mısraı ilə vurğulayır:

Xalida haqq soruşlidi,

Qəlbi sözlə yaraqlidi.

Xalida Nuray bədii yaradıcılığı ilə ədəbiyyatımızda, publisist fəaliyyəti ilə isə mətbuat tariximizdə özünəməxsus yer tutmasını təsdiq edə bilmişdir. Xalida Nurayın oxucunu düşündürən, özünüdərk etmə üzərində yaranan həm bədii, həm də publisistik yaradıcılığını müvəffəqiyyətlə həyata keçirə bilməsi diqqətlərdən də yayınmır. Onun qoşa qanad kimi ciddi şəkildə fəaliyyət göstərdiyi bu iki sahənin fəvqında durma bilməsi qələmə aldığı bədii nümunələrin fəlsəfi və poetik təqdimatında özünü bütünlüklə verir. Daima yeni məzmun və məna axtarışlarında olan Xalida Nuray həyata keçirdiyi işlərə məsuliyyətlə yanaşması baxımından bu işlərin önhdəsindən uğurla gələ biləcəyinə əminik.

SALİDƏ ŞƏRİFOVA,
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat
Institutu, filologiya elmləri doktoru, professor,
Rusiya Təbii Elmləri Akademiyasının
həqiqi üzvü,
Azərbaycan Yazıqlar Birliyinin üzvü.